

Μπούρκα στα δικαιώματα

*Της Αίνας Παπαδοπούλου**

Όσο το Ισλάμ στην Ευρώπη εξαπλώνεται και μεγεθύνεται τόσο ερωτήματα που αφορούν τη μεταχείριση της θρησκευτικής, βιοθεωρητικής και αισθητικής ετερότητας θα αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη ένταση. Το παράδειγμα της απαγόρευσης ή μη της μπούρκας και του νικάμπ, της μαύρης φορεσιάς που καλύπτει σώμα και πρόσωπο αφήνοντας ελεύθερα μόνο τα μάτια, αναδεικνύει τα βασικά επιχειρήματα που κυριαρχούν στην όλη συζήτηση εκατέρωθεν.

Η έννοια του δικαιώματος, μια έννοια φτιαγμένη από τα υλικά του Διαφωτισμού και της δυτικής σκέψης, προσπαθεί απεγνωσμένα να προσαρμοστεί σε τελείως διαφορετικές φιλοσοφικές προσεγγίσεις. Είναι δικαίωμα των γυναικών να ντύνονται όπως επιθυμούν, λέει η άποψη κατά της απαγόρευσης. Οποιαδήποτε παρέμβαση του κράτους στην αυτονομία του ατόμου να ντύνεται και να παρουσιάζει ή να μην παρουσιάζει το πρόσωπό του συνιστά καταπάτηση της ελευθερίας του. Το κάθε επιχείρημα όμως είναι δίκικο μαχαίρι. Η αυτονομία δεν είναι μόνον διαδικαστική, απαντούν οι επικριτές της ολόσωμης και ολοπρόσωπης κάλυψης, είναι κυρίως ουσιαστική. Η συγκεκριμένη ενδυματολογική επιλογή δεν αποτελεί προϊόν αυτονομίας, αλλά της καταπίεσης που οι γυναίκες -ασύγκριτα διεισδυτικότερα από τους άνδρες- υφίστανται από τη θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκουν.

Αν οι γυναίκες αυτές είχαν πραγματικά ανατραφεί σε καθεστώς προσωπικής αυτονομίας, τότε και μόνο τότε οι επιλογές τους θα μπορούσαν να γίνουν δεκτές ως έκφραση προσωπικής αυτοδιάθεσης. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει. Αντιθέτως, η έμφυλη ανισότητα, η καταδίκη του γυναικείου σώματος ως μιαινού και ως πειρασμού που πρέπει να ακυρωθεί για να μην προκληθεί ο -πνευματικός κατά τ' άλλα- άνδρας, ενσωματώνεται από τις ίδιες τις γυναίκες ως φυσική επιλογή και ως μονόδρομος. Και αυτή η φεμινιστική όμως προσέγγιση επιστρέφει με την αντίθετη όψη της: μήπως η απαγόρευση, αντί να βοηθήσει τις γυναίκες να απελευθερωθούν, τις ωθήσει βαθύτερα και ανεπίστρεπτα στα σκιερά δώματα του ιδιωτικού χώρου; Εξάλλου, μήπως τα προκλητικά δυτικά ρούχα, το μίνι, τα ψηλοτάκουνα, οι αισθητικές παρεμβάσεις, δεν αποσκοπούν και πάλι στον άνδρα εκ του αντιθέτου;

Δίκικο μαχαίρι είναι όμως και το επιχείρημα της θρησκευτικής ελευθερίας. Σε μια πρώτη ανάγνωση η επιλογή ενδύματος βάσει των θρησκευτικών πεποιθήσεων αποτελεί έκφραση της ελευθερίας αυτής. Πόσο ελεύθερος όμως είναι ένας άνθρωπος όταν έχει κατηχηθεί και γαλουχηθεί με μια συγκεκριμένη θρησκεία από τη βρεφική του ηλικία χωρίς κανένα σχεδόν περιθώριο διαφυγής ή πάντως με δυσθεώρητο κόστος λόγω του ασφυκτικού ελέγχου της κοινότητας; Μένει ίσως αλώβητο το επιχείρημα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Το ολόσωμο και ολοπρόσωπο ένδυμα καταργεί το άτομο ως πρόσωπο, συνεχίζει ο λόγος υπέρ της απαγόρευσης. Αφαιρεί την ταυτότητα του (θηλυκού) ατόμου, τα διαφοροποιητικά και ταυτοποιητικά χαρακτηριστικά του. Και αυτό δεν αποτελεί μόνον διακινδύνευση της ασφάλειας, αλλά και ακύρωση της ίδιας της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Η πρόσληψη του τελευταίου ως προσώπου με ηθική αξία, και όχι ως ομογενοποιημένου μέλους μιας αγέλης, αποτελεί, ωστόσο, θεμελιώδη αρχή όλου του δυτικού πολιτισμού με βαθιά

θεμέλια και μεγάλη ιστορική διαδρομή. Η άρνησή της θα σήμαινε οπισθοδρόμηση αιώνων.

*Η Λίνα Παπαδοπούλου είναι επίκουρη καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στο ΑΠΘ.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Έθνος» στις 3 Σεπτεμβρίου 2010.